



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”



ЗАВДАННЯ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ
В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ
ВОЛІ”

Харків
2013

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

ЗАВДАННЯ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ
В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ
ВОЛІ”

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”,
спеціальність 8.03040101 “Правознавство”)

**для студентів V курсу факультету підготовки кадрів
для Державної пенітенціарної служби України**

Харків
2013

Завдання до практичних занять з навчальної дисципліни “Запобігання злочинності в місцях позбавлення волі” (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”, спеціальність 8.03040101 “Правознавство”) для студентів V курсу факультету підготовки кадрів для Державної пенітенціарної служби України / уклад.: В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2013. – 16 с.

У к л а д а ч і: В. В. Голіна,
М. Ю. Валуйська

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 3 від 14.03.2013 р.)*

ВСТУП

Конституція України проголосила найвищими цінностями життя та здоров'я людини. Світовий досвід доводить, що ефективність жорстокої кари за злочин ілюзорна – вона тільки відстрочує наступну реакцію покараної особи на час, поки та перебуває за ґратами. У державах із досить низьким рівнем найбільш небезпечних злочинів спостерігається тенденція щодо підвищення уваги до психологічних проблем, під впливом яких відбулася деформація засуджених осіб, їх особистісних структур, що й стало причиною вчинення ними злочинів.

Майбутні працівники Державної пенітенціарної служби України під час практичних занять з навчальної дисципліни “Запобігання злочинності в місцях позбавлення волі” мають закріпити знання та набути навичок, які вони зможуть застосувати у практичній роботі в системі Державної пенітенціарної служби України. Зміст кожного розділу спрямований на теоретичне та практичне навчання студентів вирішувати проблеми, які найчастіше виникають у реальній роботі.

У результаті вивчення даної дисципліни студенти повинні:

- **засвоїти** нормативно-законодавчу базу, що регламентує діяльність органів виконання покарання, зокрема у сфері запобігання злочинам;

- **ознайомитися** з основними принципами та методами роботи із засудженими;

- **володіти** теоретичними знаннями та практичними навичками організаційно-правового, кримінологічного, психологічного та технічного впливу на осіб, засуджених до позбавлення волі, з метою запобігання вчиненню злочинів у місцях позбавлення волі та повернення суспільству особи, яка дотримується поваги щодо загальноновизнаної системи цінностей та має стійкі настанови на правослухняну поведінку.

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Злочинність у місцях позбавлення волі: поняття, кримінологічна характеристика та детермінація

Питання для обговорення

1. Злочинність – один із чинників дестабілізації обстановки в місцях позбавлення волі.
2. Головна мета та основні завдання вивчення злочинності в місцях позбавлення волі.
3. Структура злочинності в місцях позбавлення волі.
4. Динаміка злочинності в місцях позбавлення волі.
5. Причини та умови злочинності в місцях позбавлення волі.
6. Особливості детермінації індивідуальної злочинної поведінки в місцях позбавлення волі.
7. Особливості внутрішньої структури спецконтингенту, яка зумовлює злочинність у місцях позбавлення волі.
8. Вплив “фонових явищ” на злочинність у місцях позбавлення волі.

1. Начальник виправної колонії максимального рівня безпеки, прочитавши в зарубіжному виданні про те, що низка розвинутих західних країн для зниження агресивності злочинів використовує хірургічний метод лоботомії (операція на мозку, запропонована португальським нейрохірургом Егасом Монісом, за що останній був відзначений Нобелівською премією), написав подання до Державної пенітенціарної служби України. Він пропонував у порядку експерименту втілення в життя передового зарубіжного досвіду в підвідомчій йому колонії з метою зниження рецидивної злочинності. До подання додавався пакет зразків документів, які підтверджували добровільне погодження засуджених на операцію за умов суттєвого скорочення їм строків відбування покарання.

1. *Як ви оцінюєте таку ініціативу начальника колонії?*
2. *Назвіть ознаки, що свідчать про вживання засудженим*

цифіру, алкоголю, наркотичних, токсичних речовин. 3. Назвіть найбільш типові психічні стани осіб, засуджених до покарання у виді позбавлення волі. У які періоди відбувається посилення негативних психічних станів таких засуджених?

Тема 2. Поняття та зміст запобігання злочинності в місцях позбавлення волі

Питання для обговорення

1. Поняття та структура запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

2. Загальносоціальне запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

3. Поняття та зміст спеціально-кримінологічного напрямку запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

4. Правові основи запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

5. Запобіжна робота в установах виконання покарань щодо проникнення до них заборонених речей, речовин, предметів, грошей та ін.

6. Порядок застосування спеціальних заходів і зброї у місцях позбавлення волі на стадіях готування та замаху на злочин при надзвичайних ситуаціях.

7. Віктимологічна профілактика в місцях позбавлення волі.

1. Засуджений П. написав листа на адресу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, в якому зазначав, що в колонії, де він відбуває покарання, регулярно порушуються принципи гуманізму, законності тощо, та просив ужити заходів щодо усунення порушень. Однак цей лист не було відправлено, оскільки, на думку начальника колонії, він містить неправдиві відомості про стан справ у колонії.

Дайте правову оцінку діям начальника установи. Якими принципами повинні керуватися співробітники установ виконання покарання при здійсненні запобіжної роботи?

2. Засуджений П., який сповідував християнство, відбував покарання у виді довічного позбавлення волі в одній камері із засудженим І., який сповідував мусульманську релігію. Вони постійно сперечалися, відстоюючи правильність свого віросповідання. Іноді їх суперечки переростали у бійки.

Який рівень сумісництва не враховано при поміщенні засуджених у спільну камеру? Які рівні сумісництва існують? Які запобіжні заходи слід здійснити у даному випадку?

3. Засуджений С. вирізнявся схильністю до демонстративних проявів непокори наказам адміністрації. Одного разу на вимогу начальника відділення соціально-психологічної служби заправити ліжко за встановленим зразком С. стягнув з ліжка білизну, кинув її на підлогу і почав топтатися по ній, нецензурно лаючись на адресу адміністрації колонії. На вимогу припинити не реагував, продовжуючи свої дії.

Які запобіжні заходи можна застосувати на означеній стадії вчинення засудженим правопорушення? Яку планову запобіжну роботу потрібно було проводити щодо С.?

4. Для відвернення засуджених від порушення дисципліни психолог виправної колонії середнього рівня безпеки рекомендував замість дисциплінарних заходів зобов'язувати порушників дисципліни приймати лікарські препарати, які викликали у засуджених різке погіршення самопочуття. Психолог обґрунтовував такий підхід біхевіористичною концепцією модифікації поведінки і стверджував, що так можна сформувати стійкий рефлекс недопущення неправомірної поведінки.

Як ви оцінюєте цей запобіжний захід? Чи порушує такий підхід щодо запобігання рецидивної злочинності права людини та громадянина України?

5. Д і л о в а г р а: напишіть та розіграйте сценарій співбесіди начальника відділення соціально-психологічної служби з особою, схильною до самокаліцтва.

Тема 3. Система заходів запобігання злочинності в місцях позбавлення волі

Питання для обговорення

1. Роль виправлення та ресоціалізації засуджених у запобіганні злочинності в місцях позбавлення волі.
2. Структура заходів роботи зі спецконтингентом.
3. Морально-естетична робота із засудженими.
4. Правова робота із засудженими.
5. Загальноосвітнє і професійно-технічне навчання засуджених.
6. Фізкультурно-оздоровчі заходи як позитивний фактор протидії злочинності в місцях позбавлення волі.
7. Взаємозв'язок індивідуального впливу на засудженого та роботи з колективом спецконтингенту.

1. Складіть річний план культурологічної роботи із засудженими, які відбувають покарання у виправної колонії мінімального рівня безпеки.

2. До начальника виправної колонії максимального рівня безпеки звернулися засуджені К. та М., які відбували покарання у виді довічного ув'язнення в одній камері. Вони пояснили, що К. пише вірші, М. – музику до них, а створені пісні вони виконують на два голоси і хочуть створити самодіяльну організацію.

Що їм має відповісти начальник колонії? Як впливає культурологічна робота із засудженими на запобігання пенітенціарному рецидиву?

3. Вісім засуджених виправної колонії середнього рівня безпеки звернулися до начальника колонії із проханням надати дозвіл на організацію секції зі спортивного бريدжу. Вони повідомили, що серед них є знавець – колишній тренер по бريدжу – і що це не азартна, а спортивна гра, яка розвиває інтелект та сприяє адаптації у колективі.

Які дії повинен здійснити начальник колонії? Чим викликано заборону азартних ігор у місцях позбавлення волі?

4. С к л а д і т ь річний план фізкультурно-оздоровчих заходів щодо контингенту засуджених, які відбувають покарання у виправній колонії середнього рівня безпеки.

Який позитивний та негативний вплив може справити на засуджених заняття спортом?

5. Засуджений К. відбував покарання за умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122 КК України), яке він наніс дружині, відвертаючи її від пияцтва і “привчаючи” її до “правильного способу життя”. У своїх діях К. не покався їй, беручи участь в активі колонії, застосовував до порушників дисципліни насильницькі заходи протидії. При складанні планів на майбутнє К. зазначив, що після відбування покарання він продовжить незакінчене “виховання” дружини.

За якими напрямками має проводитися робота з К. ? Які форми та методи правової роботи із засудженими можуть бути застосовані у виправній колонії? У чому полягає виправна роль правової роботи?

6. Д і л о в а г р а: напишіть та розіграйте сценарій співбесіди начальника відділення соціально-психологічної служби та лідера неформальної групи негативного спрямування, який постійно налаштовує інших засуджених на поведінку, що дезорганізує роботу виправної колонії.

Т е м а 4. Суб’єкти запобігання злочинності в місцях позбавлення волі. Запобігання окремим видам злочинів у місцях позбавлення волі.

Питання для обговорення

1. Кримінально-виконавча установа як суб’єкт запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

2. Основні завдання та функції психологічної служби в місцях позбавлення волі.

3. Роль громадськості в запобіганні злочинності в місцях позбавлення волі.

4. Місце самодіяльних організацій у запобіганні злочинності в місцях позбавлення волі.

5. Участь релігійних організацій у діяльності із запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

6. Запобігання насильницьких злочинів у місцях позбавлення волі.

7. Запобігання масових (групових) ексцесів у місцях позбавлення волі.

8. Запобіжна діяльність стосовно осіб, схильних до злочинів, пов'язаних з ухиленням від відбування покарання.

1. О к р е с л і т ь загальну структуру суб'єктів запобігання злочинності в місцях позбавлення волі. Чи існують особливості у складі суб'єктів запобігання злочинності стосовно неповнолітніх та осіб, що страдають соматичними чи психічними розладами?

2. Д а й т е в і д п о в і д ь на запитання: Чи існують обмеження доступу в колонію релігійних організацій? Чи мають право співробітники колонії забороняти засудженим відправляти релігійні обряди?

3. За даними оперативних співробітників засуджений А. готував втечу з колонії.

Яких заходів має вжити начальних відділення СПС щодо означеного засудженого?

4. Н а з в і т ь основні етапи розвитку масових (групових) ексцесів у місцях позбавлення волі. В и з н а ч т е основні запобіжні заходи на кожному з цих етапів.

Тема 5. Спеціально-кримінологічне запобігання рецидиву злочинів неповнолітніх, жінок та осіб з психічними відхиленнями

Питання для обговорення

1. Особливості правового статусу неповнолітніх засуджених та особливості запобіжної роботи з ними.
2. Специфіка роботи із запобігання рецидиву засудженими жінками.
3. Особливості превенції щодо неповнолітніх засуджених жіночої статі.
4. Запобіжна діяльність стосовно осіб, схильних до вживання алкоголю, наркотиків, чифіру, токсичних речовин.
5. Індивідуальна робота із засудженими, які належать до різних психологічних типів.
6. Особливості запобіжної діяльності щодо осіб з психічними відхиленнями.

1. К. засуджена до трьох років за ст. 117 КК України (умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини), протягом першого року відбування покарання характеризувалася позитивно, не порушувала правил внутрішнього розпорядку, добре працювала. Однак вона ні з ким не товаришувала, не брала участі ані в культурних, ані у спортивних заходах.

Одного разу в їдальні, почувши на свою адресу образливі слова з боку засудженої П., К. почала кидати в неї посуд із гарячою їжею, виделки, стільці. На зауваження не реагувала, усі спроби заспокоїти її були марні.

Які запобіжні заходи можуть бути застосовані до К. в означеній ситуації? Яку виправну роботу потрібно було проводити з К. до виникнення інциденту? У яких обмеженнях щодо застосування запобіжних заходів проявляється принцип гуманізму щодо материнства та дитинства?

2. До начальника виховної колонії неодноразово зверталися батьки неповнолітнього засудженого Ф. із проханням

створити при відділенні СПС батьківський комітет. Проте начальник виховної колонії кожного разу відмовляв їм, аргументуючи це тим, що, по-перше, він не має відповідних повноважень; по-друге, родина Ф. відвідує незареєстровану належним чином релігійну організацію і може негативно вплинути на інших неповнолітніх вихованців.

Чи правомірні аргументи начальника виховної колонії? Як охороняються права неповнолітнього щодо свободи релігійного віросповідання в умовах виховної колонії?

3. У засудженого Ф., про якого було відомо, що він застосовував чифір, було вилучено вісім пачок чаю, із чим Ф. не погодився і сказав, що буде скаржитися до прокуратури.

Чи є нормативні обмеження стосовно зберігання засудженими чаю? Які заходи можна застосовувати до осіб, схильних до вживання чифіру? Яка небезпека міститься в наявності патологічної залежності засудженого від чифіру (алкоголю, наркотиків, одурманюючих речовин)?

4. Засуджені до довічного позбавлення волі С. та Г. перебували в одній камері. Між ними дуже часто спалахували суперечки, які переростали у бійки. За висновками психолога, обидва мали яскраво виражений холеричний темперамент та схильність до лідерства.

Які рекомендації існують щодо вирішення проблеми сумісництва в закритому просторі? Які типи сумісництва ви можете назвати?

5. Д і л о в а г р а: напишіть та розіграйте сценарій співбесіди начальника відділення соціально-психологічної служби та неповнолітнього засудженого за крадіжку майна, який вважає свою поведінку правомірною, посилаючись на те, що “усі крадуть: хто скільки може”.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Основи запобігання злочинності в місцях позбавлення волі: поняття, види, суб'єкти.

2. “Фонові явища” та їх вплив на злочинність у місцях позбавлення волі.

3. Кримінальна субкультура та способи протидії їй.

4. Поняття виправлення та ресоціалізація засуджених і засоби їх досягнення.

5. Вітчизняні та міжнародні правові акти, які стосуються дотримання прав людини в місцях позбавлення волі. Вимоги Європейських в'язничних правил до процесу виправлення (ресоціалізації) засуджених.

6. Особливості запобіжної діяльності в місцях позбавлення волі.

7. Виховна та соціально-психологічна робота зі спецконтингентом як напрям запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

8. Загальноосвітнє і професійно-технічне навчання засуджених у системі заходів запобігання злочинності в місцях позбавлення волі.

9. Роль самодіяльних організацій засуджених у запобіганні злочинності в місцях позбавлення волі.

10. Місце релігійних організацій у системі суб'єктів запобігання злочинів з боку засуджених.

11. Форми участі громадськості в процесі виправлення засуджених.

12. Культурно-виховна та фізкультурно-оздоровча роботи з засудженими як заходи протидії злочинності в місцях позбавлення волі.

13. Основні завдання і функції запобіжної роботи психологічної служби установи виконання покарань.

14. Організація профілактики і запобігання самогубствам серед спецконтингенту.

15. Порядок використання кімнати психоемоційного розвантаження для засуджених в установі виконання покарання як запобіжний захід проявів зовнішньої та внутрішньої агресії.

16. Організація діяльності виховних колоній щодо запобігання злочинності неповнолітніх.

17. Особливості застосування спеціальних засобів і зброї у виховних колоніях.

18. Спостережні комісії та їх роль у процесі виправлення засуджених.

19. Технічні засоби охорони установ виконання покарань та їх роль у запобіганні злочинності у місцях позбавлення волі.

27. Поняття, планування, сили та засоби забезпечення нагляду за засудженими.

28. Індивідуальна запобіжна робота з засудженими, які перебувають на профілактичному обліку.

29. Запобіжна робота у виправних колоніях щодо проникнення до них заборонених речей, речовин, предметів, грошей, наркотиків, алкоголю та ін.

30. Основні напрями, форми і методи запобіжної соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі.

31. Особливості запобігання злочинності в місцях позбавлення волі серед засуджених жінок.

32. Запобігання насильницьким злочинам у місцях позбавлення волі.

33. Запобігання злочинам у виді злісної непокори вимогам адміністрації виправної установи.

34. Основні напрями запобігання втечам із місць позбавлення волі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА НОРМАТИВНИХ АКТІВ

Голіна В. В. Запобігання злочинності в Україні: навч. посіб. / В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007.

Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р., № 1209-р // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 93. – Ст. 3389.

Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: схвалено указом Президента України від 8 листоп. 2012 р. № 631/2012 // Там же. – 2012. – № 87. – Ст. 3531.

Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99; 2008. – № 25. – Ст. 240 зі змін. від 17 трав. 2012 р. № 4711-VI.

Загальна декларація прав людини: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 217 (III) від 10.12.1948 р. // Міжнар. док. ООН з питань прав людини. – К., 1995.

Декларація прав ребенка: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 1386 (XIV) от 20.11.1959 г. // Право и практика. – 2002. – № 32.

Інструкція про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі № 261 від 16.12.2003 р. // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 1. – Ст. 11.

Колб О. Г. Запобігання злочинності у місцях позбавлення волі: навч. посіб. / О. Г. Колб. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. держ. ун-ту, 2005.

Кримінально-виконавче право: зб. норм.-прав. док. / уклад. А. Х. Степанюк. – Х.: Право, 2005.

Криминологія: Загальна та Особлива частини: [підруч.] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2009.

Лукашевич С. Ю. Попередження злочинності засуджених в місцях позбавлення волі / С. Ю. Лукашевич. – Х.: СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 2200 А (XXI) від 16.12.1966 р. // Вісн. Конституц. Суду України. – 2006. – № 4.

Мінімальні стандарти, правила поводження з в'язнями, затверджені 1-м Конгресом ООН з профілактики злочинності і поводження з в'язнями 30.08.1955 р., Женева; схвалені Економічною і Соціальною Радою ООН: Резолюція 663 СІ (XXIV) від 31.07.1957 р. // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 2003. – № 7. – С. 231.

Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Державного департаменту з питань виконання покарань від 25.12.2003 р. // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 52. – Ч. II. – Ст. 2898.

Положення про психологічну службу установи виконання покарань: наказ Державного департаменту з питань виконання покарань № 33 від 17 берез. 2000 р. // www.nau/kiiev.ua

Навчальне видання

ЗАВДАННЯ

ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

“ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ

ВОЛІ”

(галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Магістр”,
спеціальність 8.03040101 “Правознавство”)

**для студентів V курсу факультету підготовки кадрів
для Державної пенітенціарної служби України**

У к л а д а ч і: ГОЛІНА Володимир Васильович,
ВАЛУЙСЬКА Марина Юріївна

Відповідальний за випуск *В. В. Голіна*

Редактор *О. І. Борисенко*
Комп’ютерна верстка *А. В. Старжинської*

План 2013

Підп. до друку 04.04.2013. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 1,0. Облік.-вид. арк. 0,48. Вид. № 331.
Тираж 70 прим. Зам. № 4621. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.